

Toespraak Paul Doop, voorzitter Stichting Nationale Herdenking 15 augustus 1945, bij de herdenking in de Tweede Kamer 14 augustus 2026

Nationale Herdenking
15 augustus 1945

Groeien in bewustzijn

Meneer de voorzitter van de Tweede Kamer, mevrouw de
voorzitter van de Eerste Kamer, dames en heren,

Welkom bij deze herdenking bij de Indische Plaquette in
het atrium van het Tweede Kamergebouw. Fijn dat er veel
belangstellenden zijn, waaronder veel leden van beide Kamers.
Vandaag heten wij voor het eerst diverse burgemeesters
welkom van gemeenten waar morgen, zaterdag 15 augustus,
een eigen lokale herdenking wordt gehouden.

In 2022 startte de NPO de serie: *Het verhaal van Nederland*. De
serie kreeg dit jaar een vervolg met: De Tweede Wereldoorlog.
Deel 6 leek te gaan over het einde van de oorlog. We zien
beelden van uitzinnig feestende mensen, vlaggen die worden
uitgehangen en bevrijders die als helden worden ingehaald. Het
zijn foto's en filmbeelden van 5 mei 1945.

Maar toen kwam deel 7 met de titel: Een dunne lijn.

In deze aflevering zegt Daan Schuurmans, de verteller: *"5
mei 1945 blijkt niet het einde van de oorlog maar slechts een
scharnierpunt in een oorlog die nog niet voorbij is. Het zou nog
tot 15 augustus 1945 duren voordat Japan capituleerde en het
gehele koninkrijk bevrijd was van zijn bezetter."*

Het verhaal van Nederland ging door waar het in mijn
geschiedenisboek op de lagere school stopte: namelijk op 5
mei. Er werd daarin wel geschreven over de atoombommen op
Hiroshima en Nagasaki, maar nergens stond: *"Nederlands-Indië
is bevrijd"*. Wat weten wij eigenlijk van de Japanse bezetting van
'42 - '45 en de bevrijding van Nederlands-Indië?

Wij kennen de verhalen over de Birma-Siam spoorweg en
de Pakanbaroe spoorweg op Sumatra. Wij weten van de
internerskampen die de Japanners inrichtten. Velen in
mijn familie, onder wie mijn grootouders en vader, zijn in de
Japanse internerskampen (in de volksmond jappenkampen)
opgesloten geweest of werden krijgsgevangen gemaakt. De
Japanners richtten deze kampen aanvankelijk op, om zich te
ontdoen van de Europeanen en van de Europese invloed op hun
ideaal: de leiding over een Groter Oost-Azië.

De leefomstandigheden in de kampen waren mensonterend. In

één van de dagboeken uit die tijd staat: *“De Japanner hield – met schelden, schoppen en slaan – de dagelijkse ‘hel’ in stand. Het luchtledige tussen leven en dood. Het waren allemaal wandelende geraamtes in een land van levende doden”.*

Vele tienduizenden burgers en militairen vonden in Nederlands-Indië de dood of raakten gewond en nog eens kwamen onder de Indonesische bevolking miljoenen mensen om het leven vanwege dwangarbeid of als gevolg van door de Japanners bewust veroorzaakte hongersnoden. De getuigenissen van overlevenden die er nog zijn of die wij ons herinneren en hun dagboekantekeningen zijn onze belangrijkste bronnen.

Uit het dagboek van een krijgsgevangene: *“Op 15 augustus 1945 stond ik als broodmager jochie op de appelplaats van het kamp Bangkong verbaasd te luisteren naar een op een kist staande blaffende Japanse kampcommandant. De oorlog was voorbij.”*

Geen groots volksfeest als op 5 mei. Alles wat bij ‘bevrijding’ hoort zoals – vrede, veiligheid, terug naar eigen huis en gezin – waren ver weg of werden nooit bereikt. Permuda’s (Indonesische vrijheidsstrijders) vormden inmiddels een steeds gevaarlijker bedreiging voor iedereen die met de Nederlanders had samengewerkt. Het waren roerige en verwarrende tijden. 15 augustus 1945 was inderdaad ‘een dunne lijn’.

Na de oorlog hebben velen voormalig Nederlands-Indië moeten verlaten; Nederlanders, Indische-Nederlanders, Molukkers, Chinezen Papoea’s en zovele andere groepen. Alles achterlatend wat hun lief en dierbaar was.

Eind jaren veertig en in de jaren vijftig kwamen meer dan 350.000 mensen vanuit Indonesië naar Nederland. Vorig jaar kwam de film *Anak Indië* (kinderen uit Indië) in de bioscopen; gemaakt door Hetty Naaijken-Retel Helmrigh. In de film zie je hoe het Indisch verleden in ons land nog altijd zichtbaar is. 2 miljoen Nederlanders hebben in de familie een Indische oorlogsgeschiedenis. Het is ontroerend om te zien hoe opeenvolgende generaties van evacués van de jaren veertig en vijftig met Nederland verweven zijn geraakt. Daarmee hebben zij een eigen plaats in de samenleving weten te verwerven. Daar mogen we trots op zijn.

Bij de herdenking op 15 augustus, en dat geldt ook voor 4/5 mei, gaat het de laatste jaren, naast de militaire bevrijding, steeds vaker ook om de fundamentele waarden die in die oorlog op het spel stonden: de bescherming van rechten van burgers waarvan niet alleen de Europeanen en de Indische Nederlanders waren beroofd, maar uiteindelijk iedereen in Indonesië; het toenmalig Nederlands-Indië.

De laatste jaren werken wij als stichting met lokale partners, gemeenten en ons jongeren netwerk Jong1508 aan de verdere verbreding en verdieping van de herdenking. Inmiddels zijn er meer dan 75 lokale herdenkingen en groeit de groep van actief betrokkenen bij de herdenking uit de derde en de vierde generatie.

Verbreiding heeft alleen zin als het ook leidt tot *verdieping*.

Dat vraagt dat wij leren om naar elkaar te luisteren, te leren begrijpen wat er op het spel stond en wat wij willen doorgeven aan volgende generaties. Luisteren naar de concrete getuigenissen van mensen; burgers en militairen. Mensen die in de kampen of als buitenkamper in de steek werden gelaten of juist geholpen werden of gered. Mensen die kozen voor verzet. Of mensen die wel zagen dat er onrecht was maar die het lieten passeren. Zij kozen voor zichzelf boven de ander.

Belangrijk naast de historische feiten zijn de getuigenissen van de eerste generatie die zij ons doorgeven of die wij lezen in de vele dagboeken die zij ons hebben nagelaten.

Over de moed om “nee” te zeggen als je wordt gevraagd verkeerde dingen te doen; omdat het je werk zou zijn.

Getuigenissen van het oorlogsverleden waarin gelukkige en ongelukkige ontmoetingen en omstandigheden elkaar afwisselen. Getuigenissen over gebeurtenissen waar het vermogen om goed en kwaad te onderscheiden, een beslissende rol heeft gespeeld.

We zijn gezegend, ook in deze bijeenkomst, ons omgeven te weten van mensen die zich de tijd van Oorlog, Gevangenschap en Ontheemding nog herinneren. Wanneer we bereid zijn om echt te luisteren naar de getuigenissen van mensen die slachtoffer zijn geweest van geweld, uitsluiting en achterstelling krijgt het herdenken nog meer betekenis.

Vandaag en morgen willen wij deze getuigenissen naar voren halen: niet alleen over **wat** er is gebeurd, maar vooral ook over **hoe** het heeft kunnen gebeuren en wat dit ons leert voor de toekomst.

Onze democratische rechtstaat rust op ideëel drijfzand als er geen collectieve overtuiging groeit uit het delen van deze getuigenissen.

Daan Schuurmans begon elke aflevering van *Het verhaal van Nederland*, met de volgende tekst: *“De verhalen over de oorlog gaan over mensen zoals jij en ik. Het gaat over het handelen in onmogelijke situaties. Over wegstijgen en betrokkenheid. Over moed, angst en wanhoop. Met elke stap ligt dat verhaal verder achter ons. Maar tegelijk is het dichterbij dan we denken.”*

Daarom is nodig, zo hard nodig, dat wij allen luisteren naar de getuigenissen van de ooggetuigen die er nog zijn. De overleveringen, de dagboekantekeningen en onze eigen herinneringen aan die verhalen. Opdat wij ons nog beter bewust zijn van wat er in tijden van oorlog op het spel staat. Zo kunnen wij, zoals wij hier vandaag in deze Kamer zijn – en morgen op het veld bij het Indisch Monument – groeien in dit gezamenlijk bewustzijn. Samen-getuigen en samen-werken aan een toekomst van vrede, vrijheid en recht. Daarom herdenken wij.

